

Uchwała z dnia 7 grudnia 2006 r., III CZP 88/06

Sędzia SN Krzysztof Pietrzykowski (przewodniczący)

Sędzia SN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

Sędzia SN Antoni Górski

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Guntera N. przeciwko Markowi K. przy udziale Renaty K.-S. o zachówek, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 7 grudnia 2006 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w Katowicach postanowieniem z dnia 21 czerwca 2006 r.:

"Czy sprawa o zachówek mieści się w pojęciu postępowania spadkowego o jakim mowa w art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. d ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 72 poz. 665 ze zm.)?"

podjął uchwałę:

W sprawie o zachówek bank ma obowiązek udzielenia na żądanie sądu informacji stanowiących tajemnicę bankową.

Uzasadnienie

Powód dochodził od pozwanego określonej w pozwie kwoty z tytułu zachowku i uzasadniając wysokość żądanej kwoty twierdził, że w skład spadku wchodziły m.in. sumy stanowiące oszczędności zgromadzone przez spadkodawczynię na rachunkach bankowych. Sąd Okręgowy zwrócił się do banku o udzielenie informacji z uzasadnieniem, że informacje o rachunkach bankowych są niezbędne w sprawie o zachówek. Bank odmówił udzielenia żądanej informacji, powołując się na tajemnicę bankową wynikającą z ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 72 poz. 668 ze zm. – dalej: "Pr.bank.").

Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 11 kwietnia 2006 r. ukarał zastępcę dyrektora oddziału banku grzywną w kwocie 200 zł za nieuzasadnioną odmowę udzielenia wspomnianej informacji. W zażaleniu na to postanowienie ukarana

zarzuciła, że odmowa udzielenia pisemnych informacji Sądowi Okręgowemu była uzasadniona w świetle art. 104 Pr.bank. Skarżąca prezentowała stanowisko, że nie zachodził wyjątek od zachowania tajemnicy bankowej przewidziany w art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. d Pr.bank., gdyż sprawa o zachówek, w ramach której Sąd zwrócił się do banku o udzielenie informacji o wkładach pieniężnych spadkodawczyni, nie jest sprawą z zakresu postępowania spadkowego, o jakim mowa w tym przepisie.

Rozpoznając zażalenie, Sąd Apelacyjny stwierdził, że pojęcie „postępowania spadkowego” w rozumieniu art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. d Pr.bank. może być rozumiane wężiej lub szerzej. Określając w art. 627 i nast. k.p.c. różne rodzaje „spraw z zakresu prawa spadkowego”, ustawodawca nie przewidział w nich sprawy o zachówek, a ponadto sprawy te mogą toczyć się niekiedy po upływie znacznego czasu po zakończeniu „postępowania spadkowego” w rozumieniu wymienionych przepisów. W ocenie Sądu Apelacyjnego, można też posługiwać się kategorią sprawy o zachówek w szerszym znaczeniu, bez nawiązywania do wspomnianej regulacji prawnej zawartej w przepisach kodeksu postępowania cywilnego. Do zaliczenia danej kategorii sprawy do „sprawy spadkowej” decydujące znaczenie mają wówczas przepisy prawa materialnego, a więc art. 991-1011 k.c. Sąd Apelacyjny wyraził pogląd, że za zaliczeniem sprawy o zachówek do „postępowania spadkowego” w rozumieniu art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. d Pr.bank. przemawiają także względy celowościowe.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W literaturze i judykaturze Sądu Najwyższego brak wypowiedzi, które wprost odnosiłyby się do zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Apelacyjny, w orzecznictwie pojawiła się natomiast kwestia porównywania sytuacji prawnej uprawnionego do zachowku (wierzyciela) i uprawnionego do zachowku, powołanego do dziedziczenia, w związku z poszukiwaniem właściwej podstawy opodatkowania zachowku. O ile w orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego prezentowano stanowisko, że zachówek był opodatkowany podatkiem dochodowym od osób fizycznych (por. np. uchwała Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 29 maja 2000 r., FPS 2/00, ONSA 2001, nr 1, poz. 2), o tyle Sąd Najwyższy wyrażał pogląd, iż zachówek podlegał podatkowi od spadków i darowizn (por. np. uchwała z dnia 4 stycznia 2001 r., III ZP 26/00, OSNP 2001, nr 14, poz. 144). Niezależnie od tej rozbieżności istotne było jednak dostrzeżenie podobieństwa sytuacji prawnej uprawnionego do zachowku i spadkobiercy

powołanego do spadku. Zbieżność tę akcentowano także w innych wypowiedziach Sądu Najwyższego przy rozstrzyganiu innych zagadnień prawnych (por. np. uchwała z dnia 26 marca 1985 r., III CZP 75/84, OSNCP 1985, nr 10, poz. 147).

Prawna regulacja dostępu do informacji objętych tajemnicą bankową (informacji konfidencjonalnych) pojawiła się w art. 48 ust. 4 ustawy z dnia 31 stycznia 1989 r. – Prawo bankowe (Dz.U. Nr 4, poz. 21 ze zm. – dalej: "Pr.bank. z 1989 r."). Informacje dotyczące wkładów oszczędnościowych, a od dnia 9 kwietnia 1992 r. informacje o obrotach i stanach na rachunkach bankowych osób fizycznych, nie mogły być udzielane, chyba że informacji takich zażądał od banku sąd lub prokurator w związku z toczącą się przeciwko posiadaczowi rachunku, będącego osobą fizyczną – sprawą karną, karną skarbową lub sprawą o alimenty, o rentę o charakterze alimentacyjnym lub podział majątku wspólnego małżonków, a także w postępowaniu spadkowym. Mimo kilkakrotnych zmian tego przepisu jego zasadnicza treść – w omawianym zakresie – nie uległa zmianie. Najogólniej biorąc, w postępowaniu spadkowym sąd mógł zwrócić się do banku o informacje dotyczące wkładów oszczędnościowych i o informacje o obrotach i stanach rachunków bankowych (art. 48 ust. 4 Pr.bank. z 1989 r.).

Stan prawny w omawianym zakresie w zasadzie nie uległ zmianie, aczkolwiek inaczej ujęto tajemnicę bankową od strony konstrukcyjnej. Widać to w bardzo rozbudowanej regulacji prawnej obowiązku zachowania dyskrecji przez instytucje bankowe (art. 104-105 Pr.bank.). Obowiązek zachowania tajemnicy obciąża bank i obejmuje w zasadzie wszystkie informacje dotyczące czynności bankowej, uzyskane w czasie negocjacji, w trakcie zawierania i realizacji umowy. Obowiązek zachowania tajemnicy wyłączony został w sytuacjach określonych w art. 104 ust. 2 Pr.bank.; nie powstaje on wobec kontrahenta banku i innej osoby, której dotyczy, natomiast odnosi się do osób trzecich. Osoby trzecie mogą uzyskać informacje konfidencjonalne tylko na podstawie stosownego, pisemnego upoważnienia beneficjenta tajemnicy bankowej lub na mocy odpowiedniego upoważnienia przewidzianego w ustawie. Przepis art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. d Pr.bank. wskazuje, że dostęp do informacji konfidencjonalnych ma tylko sąd, a nie np. uczestnicy postępowania spadkowego, które powinno toczyć się w chwili wystąpienia do banku z żądaniem informacji (*verba legis*: „prowadzone postępowania spadkowe”). Wprawdzie w przepisie tym nie wspomina się o tym, jaki może być przedmiotowy zakres takich informacji, to jednak należy przyjąć, że zapewniono tu dostęp sądowi

zasadniczo do informacji ogólnie oznaczonych w art. 104 ust. 1 Pr.bank. („wszystkie informacje dotyczące czynności bankowej”). W grę wchodzi zatem także informacje dotyczące istnienia umów rachunku bankowego, zawartych przez spadkodawcę, oraz informacje w zakresie obrotów i stanów tych rachunków w chwili otwarcia spadku.

Powstaje jednak pytanie, czy pojęciem sądowego „postępowania spadkowego”, użytym w art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. d Pr.bank., można obejmować także sprawy o zachowek. *De lege lata* nie ma możliwości dochodzenia należności z tytułu zachowku w postępowaniu o dział spadku (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 31 sierpnia 1966 r., III CR 156/66, OSNCP 1967, nr 2, poz. 35). Ewentualny udział uprawnionego do zachowku w postępowaniu spadkowym, które na pewno objęte jest art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. d Pr.bank., nie dezaktualizuje przedstawionego zagadnienia prawnego.

Można twierdzić, że sprawy należące do „postępowania spadkowego” to „sprawy z zakresu prawa spadkowego” przewidziane w art. 627-691 k.p.c. Nawet przy założeniu, że art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. d Pr.bank. powinien być interpretowany w sposób restrykcyjny jako wyjątek od zasady sformułowanej w art. 104 ust. 3, nie ma dostatecznych podstaw do twierdzenia, że sądowe „postępowanie spadkowe” w rozumieniu omawianego przepisu ogranicza się tylko do kategorii spraw wymienionych w art. 627 i nast. k.p.c. Do takiej wykładni nie upoważnia ani treść, ani sposób redakcji art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. d Pr.bank., nieokreślającego trybu rozpoznawania spraw cywilnych, w których sąd jest uprawniony do żądania od banku informacji konfidencjonalnych; przewidziano w nim zarówno sprawy należące do trybu postępowania procesowego (np. sprawy alimentacyjne), jak i nieprocesowego (sprawy o podział majątku wspólnego, sprawy z zakresu prawa spadkowego), w których informacje objęte tajemnicą bankową mają zasadnicze znaczenie dla rozstrzygnięcia. Co więcej, położono akcent na samo prowadzenie określonych postępowań przez sąd występujący z żądaniem informacji, a nie na podmiotową konfigurację takiego postępowania i ściśle określenie jego przedmiotu. Należy zaznaczyć, że właśnie sprawy należące do „postępowania spadkowego” określone zostały w sposób najbardziej ogólny, rodzajowy, co można tłumaczyć tym, iż sprawy te ze swej natury mogą być różnie ukształtowane w aspekcie podmiotowym oraz ze względu na przedmiot postępowania. Upoważnia to do stwierdzenia, że o zaliczeniu danej sprawy do kategorii spraw rozpoznawanych w

postępowaniu spadkowym w rozumieniu art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. d Pr.bank. nie powinny decydować jedynie art. 627-691 k.p.c., ale także przepisy prawa materialnego, w tym art. 991-1011 k.c. dotyczące zachowku.

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego zasadę ochrony dziedziczenia (art. 64 ust. 2 Konstytucji) odnosi się także do praw obligacyjnych związanych ze spadkiem, w tym zapisu i zachowku (por. uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 lutego 1999 r., K 23/98). Podobną próbę szerszego ujmowania dziedziczenia można także zauważyć w orzecznictwie Sądu Najwyższego. W uzasadnieniu wyroku z dnia 25 lutego 1998 r., III RN 117/97 (OSNAPUS 1998, nr 24, poz. 702) stwierdzono, że instytucja zachowku służy realizacji konstytucyjnych praw do ochrony dziedziczenia oraz ochrony rodziny. Skoro zatem zachówek, niezależnie od jego postaci (art. 991 § 2 k.p.c.), można uznać za formę dziedziczenia, to wszystkie postacie zachowku, w tym zachówek sprowadzający się do uzyskania przez uprawnionego sumy pieniężnej, powinny korzystać z takiej samej ochrony prawnej, jaka odnosi się do dziedziczenia w znaczeniu ścisłym (art. 925 k.c.). Nie ma więc dostatecznych powodów do zasadniczego różnicowania sytuacji prawnej spadkobiercy i uprawnionego do zachowku w zakresie dostępu sądu prowadzącego postępowanie do informacji objętych tajemnicą bankową i dotyczących stanu masy spadkowej. (...)

Należy jednocześnie zwrócić uwagę na zagadnienie uboczne, które pojawiło się w związku z uzasadnieniem zagadnienia prawnego, przedstawionego przez Sąd Apelacyjny. Chodzi mianowicie o zawarte w tym uzasadnieniu stwierdzenie, że Sąd pierwszej instancji dopuścił dowód z informacji na okoliczność wielkości wkładów pieniężnych posiadanych przez spadkodawczynię i jej męża w dniu otwarcia spadku. Jak wspomniano, art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. d Pr.bank. uprawnia jedynie sąd do uzyskania od banku informacji konfidenalnych i taka informacja powinna trafić tylko do tego sądu, ale nie np. do uczestników postępowania nieprocesowego lub stron procesu. Podmiotowy zasięg tajemnicy bankowej został wyraźnie zakreślony w omawianym przepisie i nie ma znaczenia to, z czyjej inicjatywy sąd wystąpił do banku o informacje. W każdym razie wystąpienie do banku o takie informacje nie odbywa się w ramach prawnego reżimu postępowania dowodowego, poprzedzonego postanowieniem przewidzianym w art. 236 k.p.c.

Z przedstawionych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 k.p.c. rozstrzygnął przedstawione zagadnienie prawne, jak w uchwale.

